

ORANGUTÁN DOKI • JÁDE-CSÁSZÁROK • BARÁTI BÉKALENCSE • CSETELŐ KAKADU

LXXIX. évfolyam ■ 21. szám ■ 2024. május 24.

Ára: 800 Ft

Előfizetőknek: 600 Ft

ÉLET és TUDOMÁNY

Veresbogyó-leszen

FŐORVOS A VÁROSÉRT

Testvérlapunk, a Természet Világa immár XXXIII. Természet-Tudomány Diákpályázatát bonyolította le. A pályázatra középiskolás diákok küldhették be munkáikat több kategóriában. Hagyományosan egyet, az Élet és Tudomány különdíjas anyagot lehozzuk hetilapunkban: idén ez Pap Ábel „Természtudományos múltunk felkutatása” kategóriában érkezett írása.

Molnár István egy Losoncról származó orvos volt, de élete nagy részében Kiskunhalason tevékenykedett. Apja, Molnár Sámuel tanárként dolgozott. Tanulmányait Losoncon kezdte, az orvosi szakmát pedig a pesti egyetemen tanulta ki. Az egyetemi tanulmányát félbeszakította az 1848-as forradalom és szabadságharc, ahol beállt honvéd orvosnak, és főhadnagyi rangot szerzett magának. A forradalom után ott folytatta tanulmányait, ahol abbahagyta, és megszerzte az orvosi oklevelet. Ezután nagyjából egy fél éven át dolgozott alorvosként a Rókus Kórházban. Aztán Kiskunhalasra ment, ahol először sebészként dolgozott, majd ő lett Kiskunhalas főorvosa, és a városi kórház első igazgatója. 38 évet töltött ebben az állásban. 1882-ben vasúti orvos lett, és Pest, Pilis, Solt és Kiskun megye főorvosa.

Orvosi szolgálatai mellett sok minden mást is köszönhet Kiskunhalas ennek az embernek. Nagy tervei voltak a kiskunhalasi sziksótermeléssel kapcsolatban, és ezeket a terveket a publikációiban és cikkeiben írta le.

Sziksótermelés az Alföldön

Az alföldi sziksótermelésről vegyi és orvosi tekintetben egy Molnár István által írt irat, amely egy *Gyógy-szerészeti hetilap* nevezetű orvosi hetilapban jelent meg 1868-ban.

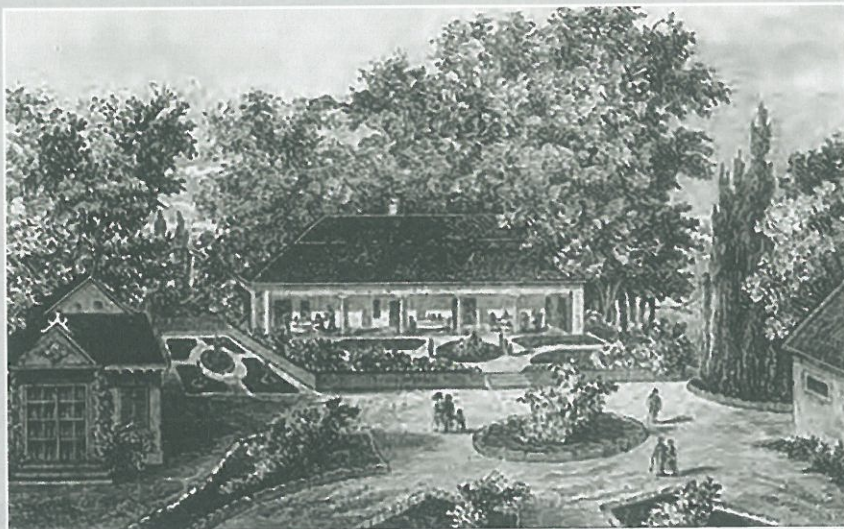
Ez az irat a sziksó erős gyógyító hatásáról szól. Azt is leírta, hogy az akkoriban igen gyakori maláriafertőzés (akkori nevén váltóláz) után visszamaradt szövödményekkel szemben kifejezetten hasznosnak bizonyul.

Kórterem (FORRAS: VASÁRNAPI ÚJSÁG)

A szövödmények az irat szerint: máj- és lép-daganatok, hipertrofia (bizonyos szövetek megnagyobbodása), és a verőrendszer rendellenességei. Emellett kiválóan használható savós hártagyulladásra, reuma és köszvény ellen, valamint fekélyek ellen. Molnár István az iratban azt állítja, hogy a sziksós szódavíz ivása és sziksós nátronfürdők alkalmazása teljes mértékben elmulaszthatja a tüneteket. Az irat az alföldi nátronfürdők hatását a stierhorni, gleichenbergi, és marienbadi lúgos sós gyógyfürdők-höz hasonlítja. Azt állítja, hogy azok a fürdők a magas glaubersó-tartalmuk miatt nagyobb oldó erővel bírnak, mint az alföldi szénsavban gazdag fürdők. De gyógyerejük ettől függetlenül erős, kiválóan jól alkalmazhatók csontdaganatok, és ízületi-merevségek gyógyítására. Lúgos kémhatása révén a sziksó kiváló eszköz bőrbajok kezelésére is. Az irat

szert az Alföldön két ilyen gyógyfürdőt emeltek, egyet Szabadkán, a paligyi Sóstónál, egyet pedig a kiskunhalasi Sóstónál. Mindkét fürdőt magánvállalkozók építették. Molnár István szerint ezek nem épültek elég igényesre, és ezért erős gyógyhatásuk ellenére sem örvendtek nagy népszerűségnek a tehetősebb emberek körében. Ők inkább a kisebb gyógyerejű divatfürdőket választották. Ezek a vizek nemcsak külsőleg, hanem belsőleg is alkalmazhatók. Ez főként a gyomornedvek túlzott elsavasodása, és ebből adódó emésztési zavarok ellen használható, például a diszpepszia ellen is. Továbbá alkalmas vesekő eltávolítására, vesekőoldó, és vízhajtó hatása miatt. Emellett pozitívan hat a mirigyrendszer működésére, és a vér-edények izgatottságát csillapítja. Az irat végén Molnár István felhívja a figyelmet arra, hogy az alföldön a sziksókitermelés és szódagyártás egy

Sóstói csárda az 1863-es bővítés előtt. Vasárnapi újság 1871.

virágzó iparág lehetne, ha az alföldi közlekedést fejlesztenék, s befektetnének az iparágba.

A halasi Sóstó és gyógyfürdője

Ez az irat egy 1871-es hetilapban jelent meg. Itt Molnár István főként a kiskunhalasi Sóstó szépségéről és az itteni üdülési lehetőségekről ír. A tó Kiskunhalas várostól északnyugati irányban található körülbelül negyedórányi járóföldre. A tó területe 103 hold. Körülötte akkoriban egy nagy pusztta, valamint egy hatalmas szőlőskert és gyümölcsös volt, ahol a vendégek gyümölcsöket vásárolhattak és megszállhattak. Azt állítja, hogy a nemrég még homokbuckák között rejlő kis tóból egy virágzó oázist hoztak létre. Mivel azelőtt itt nem volt kiépített fürdő, ezért nem örvendett sok látogatónak a Sóstó. De egy Kohmann István nevezetű vállalkozó változtatott ezen, mivel kitartó munkájával a sok nehézséggel megküzdve felépítette a sóstói gyógyfürdőt. Akkori mérések alapján a tó vizében „főként konyhasó és kisebb részt szénsavas nátron, szénsavas mész, magnézium és kovasav” volt jelen. Ezen mérések alapján az oldó nátronfürdők közé sorolták, pedig a gyógyhatásának fő oka a sziksó. A fürdő nagy sikernek örvendett, ezért pár évvel a megnyitása után bővítették, és egy tánctermet is építettek a vendégek szórakozása érdekében. Mindemellett akkoriban épült egy vendéglő a Sóstó mellé, amely a mai napig fogad vendégeket, jelenleg Sóstó csárda néven üzemel.

Orvosi helyrajz

A Kis-Kun-Halas város helyrajza, természetrajzi és orvosi tekintetben egy másik rövid könyvecske, aminek Molnár István a szerzője. Ebben a könyvben Kiskunhalas történelméről, földrajzi adottságairól, gazdaságáról, néprajzáról és járványairól ír. Ezt az okból írta, mivel úgy gondolta, hogy Kiskunhalas a földrajzi okok miatt, és közlekedési lehetőségek miatt túlságosan elzárt a kereskedelmi, és tudományos világ elől. Ezzel szerette volna egy kicsit felhívni a figyelmet eme városra.

A könyv azzal kezdődik, hogy leírja röviden a város történelmét. Ezen a helyen már nagyon régóta éltek emberek, de a pestisjárvány pusztítása után nem sokan maradtak, és ezért telepítették ide a kunokat.

Ezután a város helyrajzát mutatja be: a város a halakban gazdag hatalmas nádas tóról kapta a nevét, ami a város mellett húzódott félkör alakban. Ez a tó mára már kiszáradt. A város a Duna és Tisza között fekszik majdnem középen. Molnár István szerint a város tó felőli részén ízléstelenül és rendszertelenül építkeztek, míg a város másik felén ennek az ellenkezője tapasztalható. Ezt azzal magyarázza, hogy a tó mentén telepedtek le és építkeztek először. Azt is megállapította, hogy a tótól távol eső helyeken nem pusztított a kolerajárvány. A város 6 részre volt osztva, és mindegyiknek saját öre és tiszta vízü kútja volt, a víz gazdag szénsavban, sziksóban és

mészben. Kiskunhalasnak már akkoriban is volt saját temploma, több iskolája, kaszinója és gőzmalma is. De ami legközelebb állt a szívéhez, az a kórház volt. 1860-ig csak egy négyágyas kórterem volt, de rájöttek hogy ez nem lesz elég, ezért megakarták kezdeni egy új kórház építését. A kórház építésére 5800 forint gyűlt össze, amely sajnos nem tudta fedezni a költségeket. Ezért a város nyugati részén vásároltak egy alkalmas épületet, és ezt alakították át kórházzá. 3 kórterem volt, 12 felszerelt ágygal, de szükség esetén egyszerre 24 beteget is tudtak ápolni. Molnár István lett a kórház főorvosa.

A város főbb iparága a mezőgazdálkodás volt, bár ezt megnehezítette az, hogy a terület nagyon homokos, és csak kemény munkával lehet visszaszorítani a homokot és termőföldet teremteni. Főként a búzaféléknek és a gyümölcsfáknek kedvez a talaj. De a tavak közelében kiváló táptalaj található, és szőlőtermelésre is kiváló. A folyók hiánya miatt az öntözést a szikes tavakból kell megoldani. A tavak lehűlés szempontjából is fontosak voltak, mivel a nyári kánikulák elviselhetetlenné váltak az emberek számára. A hőingás ebben a térségben hatalmas a sík terület miatt. A hideg téli hónapokban nagyon gyakoriak voltak a légzőszervi gyulladási betegségek, nyáron pedig nagy számban voltak epebajos betegek.

Molnár István nagy hangsúlyt fektetett a helyi élővilágra a könyvében. Az állatokat 3 csoportba osztotta felhasználásuk alapján: gazdasági, élelmezési, gyógyászati.

Kőrishogár (FORRÁS: WIKIPÉDIA)

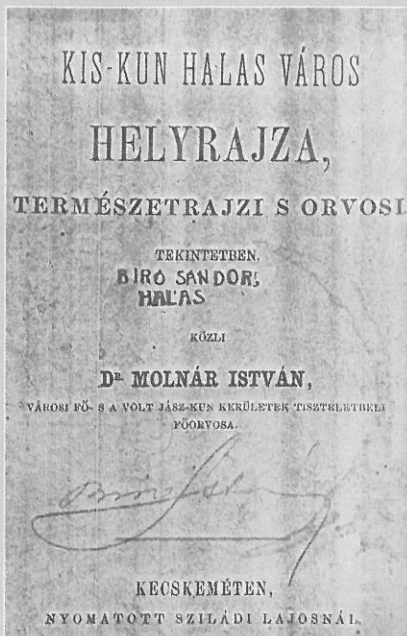

A Kiskunhalas környékén lévő tanyákon nagyon sokan foglalkoztak állatok tenyésztésével. 1860 előtt sokan a földjeik egy részét legelőként használták, virágzott az állattartás. De a földosztás után már nem sokan engedhették meg maguknak a legelők tartását, és ezáltal elfogytak az állatok a környékről. Fél évtized alatt közel az egyharmadára csökkent az állatok állománya.

A gyógyításban használt állatokról is bővebben írt, például a kőrishogárról, melyet borszeszbe áztatva víziszony ellen használtak, és az orvosi piócákról, amikért régebben nagy pénzt fizettek az arra járó francia kereskedők, mindaddig, amíg meg nem kezdődött a tenyésztésük Franciaországban.

Ezen kívül kitért még néhány helyi gyógynövényre is. Mint például a székfű (akkori nevén: széki fűvirág, azaz a kamillavirág), amelyből teát főzve kiváló köhögéscsillapító lesz. Vagy a papsajt, melynek nagy leveleit sebek borogatására használták.

Ezenkívül sokat írt még a helyi néprajzról is. Kiskunhalason a könyv megírása idején 13 ezren laktak. Molnár István leírása szerint az akkor élő kiskunhalasiak gömbölyded, barnás arcúak, görög szabású orral és rövid nyakkal. A református volt a legelterjedtebb vallás, azt követte a római katolikus, majd pedig a zsidó vallás. A szerző szerint hasznos volt a vallás, mivel a tanult papok erkölcsössé nevelték az embereket. Azt is kifejtette, hogy a tanyákon élő emberek elmaradtak és nem felelnek meg a higiéniai elvárásoknak, és az étrendjük sem megfelelő, mivel túl sok zsíros ételt esznek. Ír még a helyi népszokásokról is, amelyek szerinte elengedhetetlenek egy nemzet számára, de vannak köztük kártékonyak és erkölcsstelenek, amelyeket ki kell irtani. A legrosszabb szokásnak a kuruzslást tartja, mivel az emberek áldozatok bemutatásától, és egyéb szertartásoktól várják a gyógyulást, és csak a legvégső esetekben fordulnak orvoshoz. Például a pokolvar kezelésére bábákat szoktak hívni, aki egy szertartást végez, és a malária ellen alkoholba áztatott gyufákat fogyasztottak, amibe évente többen is belehaltak. Továbbá lakott Kiskunhalason egy

Molnár István könyvének másolata, mely fellelhető a kiskunhalasi könyvtárban

úgynevezett veszett orvos is, aki tudja orvosolni sajátos módszereivel a veszetséget a víziszony beállta előtt.

Legvégül arról a témáról írt, melyről a legtöbbet tudott, Kiskunhalas járványairól.

Talán az egyik legpusztítóbb betegség a malária (akkori nevén a váltóláz) volt. Ez a betegség nyáron és ősszel volt jelen a legmagasabb arányban, és a betegek aránya valóban nagyon magas volt, mivel ez a betegség nagyon fertőző. A kezdeti tünetek a levertség és émelygés, majd pedig jelentkezik az időszakos láz és erős hányinger. A láz 1-3 napig terjedő időközönként jön elő, és hosszú ideig tart, ezért hívják váltóláznak. Általában minden hullám egyre erősebb, a kigyógyult betegek gyakran visszaesnek a tünetek elmúlása után 1-2 héttel.

Ha nincs kezelve ez a betegség, akkor nagyon könnyen halálos kimenetelű lehet. A kezelés a következő: a tünetek jelentkezésekor hánytatót adnak a betegnek, ha a tünetek nem múlnak, akkor egy kénsav tartalmú szert fogyaszt a beteg rendszeresen a tünetek elmúlásáig. A betegség után visszamaradt lépdaganatok ellen pedig gyógyfürdőzést alkalmaztak. A népnek is voltak saját orvoslási módszerei, például meleg, paprikás bor, de ezek a módszerek kevésbé hatásosnak bizonyultak. A váltóláz legfőbb oka a nagy nádas tó és a mocsarak voltak.

A másik ragályos betegség a térségben a lépfene, és az általa okozott pokolvar volt. Ez a betegség főként a marhatenyésztők között volt jelen. Főként a nedvesebb időszakokban fertőz. A tünetek közé tartozik a fejbőr egyes részein (bajusz porta, ajkak, szemhéj, tarkó, vagy ritka esetben a test többi részén) kicsi, vörös, és viszkető dudorok jelennek meg. Azután ezek a részek begyuladnak, fájnak, és a beteg belázosodik. A gyulladt részek pár nap alatt behólyagosodnak, majd kifakadnak, és a körülötte lévő szövet elhal. Az általános orvosi eljárás az, hogy az elhalt részt eltávolítják, ez az eljárás többnyire sikerrel jár. Az eltávolítás után a beteg még több hétig is gyengélkedhet. De az emberek sokszor nem fordulnak orvoshoz, csak súlyos esetben, és ehelyett inkább egy pokolvar lehúzás nevű módszert használnak. Ezt a módszert úgynevezett lehúzó asszonyok hajtják végre. Az eljárás a következő: a lehúzó asszony a mutató és középső ujját puskapor és fokhagyma keverékébe mártja, majd az ujjával háromszor körberajzolja a hólyagokat, végül pedig elkezd lehúzni az ujját a beteg alkarjára.

A településen kisebb számban jelen volt még a skarlát, kanyaró, és a kolera. 1854-ben volt egy nagyon nagy kanyarójárvány, amely sok áldozatot szedett.

Ezen kívül más súlyosabb, sok áldozatot szedő járvány nem volt Kiskunhalason, sőt néhány kisebb arányban volt jelen a környező területekhez képest. Például gümőkóros megbetegedések szinte alig voltak a városban.

A könyv végén a szerző kijelenti, hogy a nádas tó lecsapolását szükségesnek érzi, annak érdekében hogy a váltólázat vissza tudják szorítani.

Molnár István egy nagy tudású ember volt, aki szíven viselte a város sorsát. Nagyon sokat dolgozott azon, hogy Kiskunhalast egy jobb, élhetőbb helyé tegye. Legfőbb célul tűzte ki, hogy az itt élő emberek egészségét minél tovább megőrizze, betegségeiket pedig minél sikeresebben gyógyítsa.

PAP ÁBEL
KRK Szilády Áron
Gimnázium és Kollégium